

Т.Г. Мальгаждарова¹

*¹ҚР ҰҚК Шекара қызметі академиясы
Алматы қаласы, Қазақстан Республикасы*

ӘСКЕРИ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫ ОҚЫТУШЫСЫНЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚЫЗМЕТІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Қазіргі уақытта Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің алдына қойылған міндеттерді тиімді шешуге қабілетті, жоғары кәсіби, оңтайлы теңдестірілген офицерлер корпусын құруға әлеуметтік қажеттілік объективті түрде пісіп-жетілді. Қоғам және мемлекет ХХІ ғасырдың сын-қатерлеріне барабар әскери білім беру жүйесін жобалау әскери ЖОО оқытушыларын кәсіби педагогикалық қызметке даярлаумен байланысты талаптар қоюда. Көп жағдайда елдің әскери қауіпсіздігін, соғыстар мен қарулы қақтығыстардың алдын алуды қамтамасыз ететін әскери кадрлардың сапасы мен дайындық деңгейі, сондай-ақ ең жоғары әлемдік стандарттарға сәйкес келетін кәсіби армия құру олардың табысты қызметіне байланысты болады. Әскери жоғары оқу орындарының жаңа бастаған оқытушыларының кәсіби қызметке дайындығын дамыту мәселесі түрлі педагогикалық және психологиялық зерттеулердің жіті назарында болғанын атап өткен жөн. Қазіргі педагогика мен психологияда педагогикалық білім мен кәсіби шеберлік жүйесін қалыптастырудың түрлі аспектілері қарастырылды. Ғалымдар оқытушыларды кәсіптік даярлаудың жалпы гуманитарлық және арнайы компоненттерін интеграциялау қажеттілігін өзекті екендігін дәлелдеу үстінде. Сонымен қатар жеке тұлғаға бағытталған оқитудың педагогикалық тұжырымдамасын әзірлеу қажеттіктері туындауда, осы мақала сол қажеттіктердің кейбір ішкі мазмұнын ашуға бағытталған.

Түйін сөздер: педагогикалық процесс, жоғары әскери-кәсіптік білім, білім беру ортасы, әскери ЖОО, педагогикалық даярлық, әскери білім, әскери құралымдар, әскери ғалымдар.

Мальгаждарова Т.Г.¹

*¹Академия Пограничной службы КНБ РК,
г. Алматы, Республика Казахстан*

ОСОБЕННОСТИ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВОЕННОГО ВУЗА

Аннотация

В статье изучаются социальные потребности в создании высокопрофессионального, оптимально сбалансированного офицерского корпуса, способного эффективно решать задачи, поставленные перед Вооруженными Силами Республики Казахстан обществом и государством. Проектирование адекватной вызовам ХХІ века системы военного образования связано с подготовкой преподавателей военного вуза к профессиональной педагогической деятельности. Во многом, от их успешной деятельности зависит качество и уровень готовности военных кадров, обеспечивающих военную безопасность страны, предотвращение войны вооруженных конфликтов, а также строительство профессиональной армии, соответствующей самым высоким мировым стандартам. Следует отметить, что проблема развития готовности начинающих преподавателей военных вузов к профессиональной деятельности стала предметом пристального внимания различных педагогических и психологических исследований. В современной педагогике рассмотрены различные аспекты формирования системы педагогических знаний и профессионального мастерства. Учеными актуализирована потребность интеграции общегуманитарного и специального компонентов профессиональной подготовки преподавателей; разработки педагогической концепции личностноориентированного обучения. Данная статья посвящается раскрытию внутреннего содержания данной деятельности.

Ключевые слова: педагогический процесс, высшее военно-профессиональное образование, образовательная среда, военный вуз, педагогическая подготовка, военное образование, воинские формирования, военные ученые.

T.G. Malgazhdarova¹

¹Academy National Security Service of the Republic of Kazakhstan

PECULIARITIES OF THE PEDAGOGICAL ACTIVITY OF THE MILITARY UNIVERSITY TEACHER

Abstract

In the article “Peculiarities of Pedagogical Activity of the Military University Teacher” have been examined. In recent years, there has been objective social need to create highly professional, optimally balanced officer corps capable of effectively solving tasks assigned to Armed Forces of the Republic of Kazakhstan by society and state. Designing system of military education that is adequate to challenges of the XXI century is associated with preparation of military University teachers for professional teaching activities. Their success depends on quality and level of readiness of military personnel to ensure country’s military security, prevent wars and armed conflicts, and build professional army that meets highest international standards. The problem of developing readiness of beginning teachers of military universities for professional activity has become subject of close attention of various studies. In modern pedagogy and psychology, various aspects of the formation of system of pedagogical knowledge and professional skills are considered.

Keywords: educational process, higher military professional education, educational environment, military University, pedagogical training, military education, military formations, military scientists.

Кіріспе. Әскери жоғары оқу орындарының қызметті жаңа бастаған оқытушыларының кәсіби қызметке дайындығын дамыту мәселесі түрлі педагогикалық және психологиялық зерттеулердің жіті назарында болды. Қазіргі педагогика мен психологияда педагогикалық білім мен кәсіби шеберлік жүйесін қалыптастырудың әртүрлі аспектілері қарастырылған (О.А. Абдулина, И.А. Колесникова, А.К. Маркова, В.А. Слостенин және т.б.).

Ғалымдар оқытушыларды кәсіптік даярлаудың жалпы гуманитарлық және арнайы компоненттерін интеграциялау қажеттілігін өзектендірді (Б.Г. Ананьев, В.П. Беспалько, Г.А. Бордовский және т.б.); тұлғаға бағытталған оқытудың педагогикалық тұжырымдамасын әзірлеу (Е.В. Бондаревская, М.Н. Берулава, А.Н. Леонтьев, В.В. Сериков, И.С. Якиманская және т.б.).

Зерттелетін проблема тұрғысынан жоғары әскери-кәсіптік білім беру жүйесіндегі педагогикалық процессті ұйымдастыру және басқару теориялары үлкен мәнге ие И.А. Алехин, А.В. Барабанщиков, В.В. Богуславский; зерттеулерде жоғары оқу орындары үшін оқытушы кадрларды педагогикалық даярлауға байланысты ережелер Э.Ш. Абдюшев, О.А. Абдулина, Е.В. Бережнова және т.б.

Осылайша, қолда бар педагогикалық зерттеулер әскери жоғары оқу орындарының жаңа бастаған оқытушыларының психологиялық-педагогикалық ғылымдағы кәсіби қызметке дайындығын дамыту мәселесіне белгілі бір көңіл бөлінетіндігін көрсетеді. Алайда, әскери университеттің оқытушыларын даярлау мәселесі таусылды деп санауға болмайды. Көптеген жұмыстар өте маңызды, бірақ тек осы мәселенің кейбір аспектілерін қарастырады [1, 17 б.].

Көптеген жұмыстар жалпы білім беретін мектеп мұғалімінің оқытушылық жұмысына және университет оқытушысының кәсіби білімін жаңарту мәселелеріне арналғанын байқауға болады, ал әскери университеттердің жаңа оқытушыларының кәсіби қызметке дайындығын дамыту мәселелерін арнайы зерттеу жеткіліксіз екендігі шындық.

Әскери университеттің ерекшелігіне байланысты әртүрлі қиындықтарды жеңу педагогикалық дайындық процесін ұйымдастыру және басқару проблемасының даму деңгейіне, оны әдістемелік қамтамасыз етуге, практикалық әзірлемелердің жеткіліктілігі мен негізділігіне, бастаушы оқытушылардың кәсіби-педагогикалық мәдениетінің жоғары деңгейіне жету тәсілдеріне байланысты көптеген факторлар бар. Сондықтан қазір жоғары әскери кәсіптік білім беру теориясында әскери жоғары оқу орындарының жаңа бастаған оқытушыларының кәсіби қызметке дайындығын дамыту мәселесі жеткілікті түсінілмегенін және оны шешудің ұйымдастырушылық-педагогикалық шарттары жеткілікті түрде анықталмағанын және негізделмегенін мойындау керек [2, 6 б.].

Зерттеудің әдіснамалық негіздері. Бұл мақалада даму процесін қарастыруға мүмкіндік беретін жүйелі тәсіл оқытушының кәсіби қызметке дайындығы жүйе ретінде, кәсіби-педагогикалық қасиеттерді меңгеруді қамтамасыз ететін әскери ЖОО-да білім алу жағдайындағы тұлғаларды жетілдіру әдісі ретінде қолданылады. Олардың ерекшеліктерін анықтайтын тұлғалық-әрекеттік тәсіл ісін жаңа бастаған

педагогтың кәсіби қызметіне дайындығын дамыту әскери ЖОО-ның әлеуетті мүмкіндіктеріне сәйкес әскери жоғары оқу орнының жас оқытушысының кәсіби қызметіне дайындығын оның әлеуетті мүмкіндіктеріне сәйкес дамыту ерекшеліктерін анықтайтын жеке-қызметтік тәсіл қолданылған.

Зерттеу нәтижелері. Жоғары әскери оқу орындары оқытушыларының кәсіби-педагогикалық қызметінің проблемасы әскери білім беру жүйесіндегі неғұрлым өзекті мәселелердің қатарына жатады. Адам білімінің заманауи парадигмалары (ақпараттық-педагогикалық, озық, тұлғаға бағытталған, жаһандық білім беру жүйесі) жоғары оқу орнындағы педагогикалық даярлықтың сипаты мен мазмұнына жаңа талаптар қояды. Сондықтан қазіргі білім берудің мақсаттары жеке тұлғаны тәрбиелеу және оның рухани-адамгершілік тәрбиесі, жүйелік тәсіл әдіснамасын игеру ретінде қарастырылады [3, 22 б.].

Осыған байланысты әскери педагогтердің кәсіби қызметін талдау, оқу процесінің педагогикалық сипаттамасын, сабақтың негізгі түрлерін және оқыту деңгейін арттыру үшін қолданылатын педагогикалық технологияларды ашу, әскери педагогтің педагогикалық құзыреттілігінің мәнін және оған қойылатын талаптарды зерттеу, әскери қызметтің сипатымен айқындалатын офицерлік қызметтің ерекшеліктерін қарастыру қажет.

Әскери ЖОО оқытушысының кәсіби-педагогикалық іс-әрекеті мәселелерін зерттеудің жалпы теориялық негізі жүйелер теориясы, объектінің тұтастығының нақты тетіктерін іздеу және оның байланыстарының жеткілікті толық теориясын анықтау; дамыта оқыту теориясы; іс-әрекеттің мәні мен құрылымының тұжырымдамасы болып табылады.

Әскери университеттің қазіргі заманғы оқытушысы енді педагогикалық процесті ұйымдастыру және қажетті білім мен дағдыларды қамтамасыз ету қабілетімен сипаттала алмайтындығын атап өткен жөн. Оның барысында курсанттардың жеке тұлға болуға мүмкіндік беретін қасиеттері мен дағдыларында дамыту мүмкіндігі маңызды болады [4, 64].

Бұл үшін әскери жоғары оқу орындары оқытушыларының кәсіби-педагогикалық даярлығының мазмұнына түзетулер енгізу және әскери білім беру мәселелерін тиімді шешуге әзірлікті дамыту қажет екендігі анық.

Ғылыми-педагогикалық әдебиеттерді талдау әскери университет оқытушысының кәсіби дайындығын дамыту жүйесіне қойылатын кәсіби-педагогикалық талаптарға байланысты көптеген мәселелер олардың әскери білімінің іргелі теориясының дамуын, жеке педагогиканың дамуы жағдайында оны жүзеге асырудың жаңа мазмұны мен ұйымдастырушылық-педагогикалық негіздерін жетілдіру қажеттілігін ескеретіндігін көрсетеді [5, 58 б.].

Пікірталас. Психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді талдау кәсіби және педагогикалық қызметті отандық ғалымдар әртүрлі бағыттар бойынша зерттегенін атап өтуге мүмкіндік береді: жеке жағдай тұрғысынан жоғары мектепте мұғалімдерді даярлау мәселелері В.А. Слостениннің еңбектерінде жақсы зерттелген [6, 10 б.].

Нақтырақ тоқталатын болсақ, маман-мұғалімдерді даярлау мәселелеріне барлық көзқарастар «мұғалімнің кәсіби қызметі» ұғымымен тікелей байланысты.

Біз зерттеп отырған мәселе тұрғысынан С.И. Ершова әзірлеген әскери педагогтың кәсіби қызметін қалыптастыру тәсілдері қызығушылық тудырады [7, 20 б.]. Оның еңбектерінде әскери педагог біліктілігінің негізгі компоненттері ретінде педагогикалық шеберлік пен дағдылар әскери ЖОО-да дайындық жүйесінің бөлігі ретінде және әскери ЖОО-да курсанттардың ерекше құзыреттерін дамытумен байланысты басынан бастап ілеспе қызмет процесі ретінде әрекет етеді. Біздің жағдайда бұл процесс офицердің әскери университетте мұғалім ретінде қалыптасуымен нақтыланады.

Әскери оқытушының кәсіби қызметін ұйымдастыру мәселесін дамытуға үлкен үлес Л.А. Шипилина ұсынған функционалды теория болды [8, 50 б.]. Бұл әрекеттің сипаттамасында конструктивті, ұйымдастырушылық, коммуникативті және гностикалық компоненттер ерекшеленеді. Олардың әрқайсысы жұмыс функцияларының белгілі бір тобына, сондай-ақ педагогикалық іс-әрекеттің құрылымын бейнелеудің жеке формасы ретінде педагогикалық қабілеттерге сәйкес келеді.

Әскери ЖОО оқытушысының кәсіби қызметі деп курсанттардың әскери-кәсіби құзыреттерді меңгеруіне, өздерінің әскери міндеттерін орындау үшін қажетті жеке қасиеттерін дамытуға бағытталған қызмет түсініледі.

Әскери университеттер оқытушыларының кәсіби қызметі педагогикалық процесс болғандықтан, оның қызметі жалпы педагогикалық заңдарға бағынады. Бұл болжамды теорияны талдау арқылы да, мұғалімдердің педагогикалық дайындығын тәжірибелік-эксперименттік зерттеу барысында да тексеруге болады.

Әскери жоғары оқу орындары оқытушыларының кәсіби қызметі жүйесінің мазмұны, ұйымдастырылуы жәнетиімділігін арттыру әдістемесі көбінесе азаматтық жоғары оқу орындарындағы осындай компоненттерге ұқсас. Бұл үлгі азаматтық және әскери оқу орындарында оқытушылар құрамының педагогикалық даярлығын ұйымдастыруға қойылатын бірыңғай талаптарда да көрініс табады.

Қорытынды. Кәсіби қызметтің маңызды құрамдас бөлігі әскери жоғары оқу орындарының оқытушылары педагогикалық шеберлікті жетілдіру талабы болып табылады. Әскери ЖОО оқытушысының кәсіби қызметіне дайындығын дамытуда табысты оқытушылардың практикалық қызметінің тәжірибесін талдау және оның идеяларын жаңа бастаған оқытушылардың кәсіби қызметіне енгізу маңызды болып есептеледі. Педагогикалық қызметті жетілдіру жаңадан бастаған мұғалімдерді даярлаудың педагогикалық процесінің тиімділігін арттыруға ықпал етеді, ал кәсіби, педагогикалық тұрғыдан дайындалған оқытушылар университетте тиімді педагогикалық қызметке қабілетті болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Архангельский С.П. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы // Вестник Академии военных наук. – М., 2012. – № 3. – С.17-20.
2. Асыллов Н.Ж. Проблемы подготовки офицерских кадров в Военном институте в свете Концепции развития высшей военной школы в Республике Казахстан // Сборник научных трудов. Выпуск 2: материалы научно-практической конференции. – Алматы: ВИ КНБ РК, 2014. – С.6-18.
3. Ахметова Э.Ж. и др. Военная педагогика: Учеб. пособие. Часть 2. – Петропавловск, 2015. – 398 с.
4. Ахметова Э.Ж. Педагогическая подготовка преподавателей высших военных учебных заведений: педагогические технологии: Учеб. пособие. – Петропавловск, 2016. – 147 с.
5. Берулава М.Н. Основы современной педагогики. – М.: НОЦ РАО, 2014. – 359 с.
6. Слостенин В.А. Педагогика профессионального образования: Учеб. пособие. – М.: Издательский центр «Академия», 2016. – 368 с.
7. Ершова С.И. Основы педагогического самообразования. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 2013. – 94 с.
8. Шипилина Л.А. Методология и методы психолого-педагогических исследований: Учеб. пособие. – Флинта, 2011. – 204 с.

References:

1. Arkhangelsk S.P. Uchebnyy protsess v vysshey shkoly, ekho zakonomernye osnovy ego metody [educational processus in scholis superioribus, eius naturalis fundamenta et rationes]. - M., 2012. - № 3. - P. 17-20.
2. Asylov N.Zh. Quaestiones de disciplina praefecti Militum in Institute in lucem Conceptus of development of superior militum schola in Reipublicae Kazakhstan. Quaestio 2: de materia, scientifica et practica colloquium. - Almaty: VI KNB poweliks familia, 2014. - P. 6-18.
3. Akhmetova E.Zh. et aliis. Militum paedagogia: Artem. stipendium. Pars 2. - Petropavlovsk, 2015. – 398 p.
4. Akhmetova E.Zh. Paedagogica disciplina magistri superior militum educational instituta: paedagogica vitae: Artem. stipendium. –Petropavlovsk, 2016. - 147 p.
5. Berulava M. N. Initia moderni paedagogia. - Moscow: REC RAO, 2014. – 359 p.
6. Slastenin V.A. Paedagogia professionalis educatio: Artem. stipendium. - M.: Publishing Center "Academia", 2016. – 368 p.
7. Yershova S.I. Fundamenta paedagogica sui educationem. - M.: Publishing House of Moscow. un-ta, 2013. - 94 p.
8. Shipilina L.A. Methodus et ratio animi et paedagogica research: Artem. stipendium. - Flint, 2011. – 204 p.